

† ȘERBAN PAPACOSTEA, *Moldova începuturilor între latinism și slavonism / Latinisme et slavonisme aux origines de la Moldavie / Early Moldavia between Latinism and Slavonism*, p. 23-42

Dans sa remarquable monographie consacrée à son pays d'origine, *Descriptio Moldaviae*, le prince Dimitrie Cantemir affirme que dans la première étape de son existence, l'État moldave tardivement paru, au XIVe siècle, sur la carte politique de l'Europe, avait adopté le latin pour langue officielle; assertion confirmée par les recherches historiques récentes. En effet, les actes émis par la chancellerie des premiers voïvodes du pays, les légendes inscrites sur les sceaux qui authentifiaient ces actes et sur les monnaies frappées dans les ateliers monétaires du pays ont utilisé sans exception le latin. Ce ne fut qu'ensuite, à partir des dernières années du XIVe siècle, que le slavon se substitua au latin dans sa fonction *officielle*, à la fois langue de l'État et de l'Église („langue liturgique”).

L'adoption du latin par la chancellerie moldave à ses débuts correspond du point de vue politique à l'hégémonie imposée en Europe Centrale par la Hongrie du roi Louis d'Anjou (1342-1382), lequel cumulait depuis 1370 les couronnes hongroise et polonaise. Coincée de tous côtés entre les territoires dominés par Louis d'Anjou, la Moldavie n'avait d'autre choix pour tenter de sauver son autonomie que de s'adapter à cette hégémonie entre autres en adoptant au niveau officiel la confession catholique et, par voie de conséquence, l'usage du latin dans l'activité de la chancellerie et de la cour princière.

La restructuration des rapports internationaux en Europe Centrale après la dissolution de l'union personnelle entre les royaumes de Hongrie et de Pologne, qui suivit la mort de Louis d'Anjou en 1382, et la création de l'Union Polono-Lithuanienne en 1386 favorisa l'émancipation politique de la Moldavie. En s'orientant vers la nouvelle puissance hégémonique de la région, plus tolérante que la Hongrie envers la confession orthodoxe, les dynastes de la Moldavie se tournèrent du côté de Byzance pour obtenir à la fois un siège métropolitain et la reconnaissance de l'autonomie politique et spirituelle de leur pays. Les structures et l'organisation de l'État suivirent dorénavant le modèle byzantin dans la variante adoptée par les peuples slaves aux IXe-Xe siècles qui l'avait imposé aux Roumains aussi. Depuis cette époque reculée, le slavon avait été associé aux trois „langues liturgiques” jusqu'alors reconnues, l'hébreu, le grec et le latin. Langue de la chancellerie et de l'église moldaves, le slavon s'imposa en tant que langue officielle de la Moldavie pendant à peu près trois siècles.

Cette évolution fut suivie dans les dernières années du règne d'Alexandre le Bon (1400-1432) d'une attitude nettement hostile à l'Église catholique et aux lettres latines sévèrement persécutées sur un ordre du prince. Hostilité active suivant le témoignage de Dimitrie Cantemir, confirmé dans ce sens par un texte contemporain conservé dans les archives de l'Ordre des Chevaliers Teutoniques, qui dénonce à la fois cet aspect de la politique du voïvode moldave et son attitude favorable aux nombreux réfugiés hussites qu'il avait généreusement accueillis dans son pays.

În remarcabila monografie dedicată țării sale de baștină, *Descriptio Moldaviae*, principele Dimitrie Cantemir susținea că statul moldovean, apărut relativ târziu pe harta politică a Europei, în veacul al XIV-lea, adoptase latina ca limbă oficială în prima etapă a existenței sale. Afirmatia lui Dimitrie Cantemir este confirmată de cercetări istorice recente. Documentele emise de

cancelaria primilor domni ai țării, în legendele inscripționate pe sigiliile care le autentificau și pe monedele bătute în ateliere din țară a fost folosită, fără excepție, limba latină. Abia mai târziu, începând cu ultimii ani ai secolului al XIV-lea, slavona a început să înlocuiască latina în rolul său oficial, deopotrivă de limbă a statului și a bisericii („limbă liturgică”).

Adoptarea latinei de cancelaria moldovenească la începuturile sale corespunde din punct de vedere politic hegemoniei impuse în Europa Centrală de Ungaria regelui Ludovic de Anjou (1342-1382), cel care din 1370 deținea deopotrivă coroana maghiară și pe cea polonă. Încolțită din toate părțile de teritorii stăpânite de Ludovic de Anjou, Moldova nu avea altă șansă de a-și salva autonomia decât de a se adapta acestei hegemonii. Drept urmare, Moldova a adoptat oficial confesiunea catolică și, pe cale în consecință, cancelaria și curtea domnească au început să folosească latina.

Restructurarea raporturilor internaționale din Europa Centrală după destrămarea uniunii personale dintre regatele Ungariei și Poloniei ca urmare a morții lui Ludovic de Anjou în 1382 și a formării Uniunii polono-lituaniene în 1386 a favorizat emanciparea politică a Moldovei. Reorientându-se spre noua putere hegemonică a regiunii, mai tolerantă decât Ungaria cu confesiunea ortodoxă, domnii Moldovei s-au întors înspre Bizanț pentru a obține atât un scaun metropolitan, cât și recunoașterea autonomiei politice și spirituale a țării. Structurile și organizarea statului vor urma de acum înainte modelul bizantin în varianta adoptată de slavi în secolele IX-X, pe care au impus-o și românii. Încă din acea perioadă, slavona a fost asociată celor trei „limbi liturgice” recunoscute până atunci, ebraica, greaca și latina. Limbă a cancelariei și bisericii moldovenești, slavona s-a impus ca limbă oficială a Moldovei vreme de aproape trei secole.

În ultimii ani ai domniei lui Alexandru cel Bun (1400-1432), această schimbare a dat naștere unei atitudini explicit ostile față de biserica catolică și de scrierea cu alfabetul latin, persecutate aspru din porunca domnului. Mărturia lui Dimitrie Cantemir cu privire la această ostilitate este confirmată de un document contemporan din arhiva ordinului cavalerilor teutoni, care dezvăluie atât acest aspect al politicii voievodului moldovean, cât și atitudinea sa favorabilă față de numeroșii refugiați husiți pe care i-a primit cu brațele deschise în țara sa.

† VIOLETA BARBU, *Concepția asupra „blagorodiei” în Vechiul Regim / Conception sur la „blagorodie” dans l’Ancien Régime roumaine / The Concept of „Blagorodia” in the Romanian Ancien Régime*, p. 43-57

The article aims for a semantic archaeology of the word *blagorodia* (*to be of noble birth*) in the 17th and 18th centuries Romanian texts. The author explores an array of literary sources that includes chronicles, juridical, encomiastic and parenetic texts, epitaphs and the so-called “books for delight”. The word is documented for the first time in 1652 in *Îndreptarea legii* and refers to a moral attribute, opposing the nobility of birth to the nobility of deed. Taken from the Byzantine parenetic texts and transposed in Romanian, *blagorodia* soon also acquired a theological and axiological meaning. The chapter on the signs of *blagorodia* from the florilegium *Floarea darurilor*, based on the treaty *Summa virtutum et vitiorum* by Guglielmo Peraldo, is especially relevant for the reinterpretation of the concept as an outcome of exercising one’s virtue. Thus, throughout the 18th century, two opposing views on *blagorodia* were being used. In this literary clash, the parenetic literature and the florilegia underlined the nobility of virtue,

while the panegyrics, the encomiastic texts and the epitaphs emphasised the nobility of birth. The two opposing meanings were sometimes harmonized, as in Sevastos Kiminytes's panegyric for Constantin Brâncoveanu. The last part of the article explores how the concept of *blagorodia* was rhetorically used and abused in chroniclers and genealogies.

Acest articol propune o arheologie semantică a cuvântului *blagorodie* (*de neam bun*) în textele românești din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea. Sunt folosite în acest scop o varietate de surse literare, incluzând cronistica, scrierile encomiastice, epitafurile, textele parenetice și cărțile de desfătare. Cuvântul este atestat prima oară în *Îndreptarea legii* (1652) și se referă la o calitate morală, opunând noblețea meritelor celei de sânge. Preluată din literatura parenetică bizantină și transpusă în română, *blagorodia* a căpătat în scurt timp o semnificație teologică și axiologică. Capitolul despre semnele *blagorodiei* din florilegiul *Floarea darurilor*, inspirat de tratatul *Summa virtutum et vitiorum* de Guglielmo Peraldo, subliniază că adevărata noblețe este conferită de virtute. Astfel, pe parcursul veacului al XVIII-lea, sunt folosite două concepții diametral opus ale *blagorodiei*. În această înfruntare literară, textele parenetice și florilegiile subliniau noblețea virtuții, în vreme ce panegiricele, scrierile encomiastice și epitafurile puneau accentul pe noblețea virtuții. Cele două sensuri opuse erau uneori armonizate, așa cum s-a întâmplat de pildă în panegiricul pentru Constantin Brâncoveanu scris de Sevastos Kiminytes. Ultima parte a articolului analizează cum anume conceptul de *blagorodie* a fost folosit și instrumentalizat în cronici și genealogii.

ȘTEFAN S. GOROVEI, *Începuturi genealogice / Généalogies aux débuts / Genealogical Beginning*, p. 59-100

Établir les débuts généalogiques des familles nobles de Moldavie s'avère presque toujours une mission difficile et compliquée, à cause de certaines réalités spécifiques à l'histoire médiévale des Roumains. L'absence ou l'usage inconséquent des patronymes, les homonymies, les erreurs chronologiques, les indications imprécises ou confuses des parentés, la documentation limitée à quelques documents concernant les domaines des boyards et l'absence de toute autre source capable de fournir des informations généalogiques (ou de les vérifier) obligent le chercheur de suivre des chemins qui peuvent sembler étranges ou inattendus. Dans le texte ci-dessus, l'auteur a rassemblé trois études de cas, qui constituent de vrais défis méthodologiques. La partie la plus ancienne des généalogies de ces trois familles peut être envisagée seulement suivant un repère infaillible, qui peut conduire sans faute à des conclusions solides: la possession continue des propriétés terriennes. De la sorte, la famille *Albotă* (les ancêtres des Flondor), dont la généalogie non interrompue débute au premier quart du XVIe siècle (1520), gagne environ un siècle et demi: un premier Albotă, vivant dans la seconde moitié du XIVe siècle, fut le fondateur d'un village nommé **Albotești** (dans le département de Bacău), dont la possession était réclamée en 1639 par des descendants bien éloignés. La situation est presque identique dans le troisième cas: un seigneur vivant au XIVe, dont on connaît le nom (Neagoe Gănescul), fut le fondateur du village **Gănești** (aujourd'hui dans le département de Iași), mais on ne peut pas prouver chartes en main la continuité généalogique jusqu'aux premiers boyards *Gănescul*, attestés dans le premier

quart du XVIe siècle (1517). Cette descendance est pourtant incontestable, témoignée par la transmission du patronyme et la possession du domaine, et confirmée par la présence du document qui mentionne Neagoe Gănescul du XIVe siècle dans les archives des Gănescul du XVIe siècle. Les boyards *Rotompan* (le second cas) sont les descendants du seigneur Stanislas Rotompan, membre du Conseil princier entre 1387 et 1413; parfois, il partage cette qualité avec ses fils, dont les noms restent inconnus. La continuité généalogique – en dépit de l'absence des informations directes – est prouvée par la possession du village fondé par Stanislas Rotompan, **Rotompănești** (aujourd'hui, Rotopănești, dans le département de Suceava) jusqu'au XVIIIe siècle. D'autre part, les noms de ses descendants des XVe et XVIe siècles ont été retrouvés en fouillant l'histoire d'autres possessions de la famille Rotompan (devenue, plus tard, *Rotopan*). Il est à remarquer que dans tous les trois cas le fondateur de la famille fut aussi le fondateur du village qui emprunta son nom, mis au pluriel, pour signaler que le domaine appartenait à ses descendants: Albotă → Albotești; Gănescul → Gănești; Rotompan → Roto(m)pănești.

Une conclusion s'impose: pour mieux connaître les débuts généalogiques des familles nobles de Moldavie, le chercheur doit se tenir au plus près des documents et du terrain (les possessions des porteurs des patronymes).

A stabili începuturile genealogice ale familiilor nobile din Moldova este aproape întotdeauna o misiune dificilă și complicată, din cauza anumitor realități specifice istoriei medievale a românilor. Absența sau folosirea inconsecventă a patronimelor, omonimiile, erorile cronologice, arătările imprecise sau confuze ale înrudirilor, documentația limitată la câteva acte privind domeniile boierilor și absența oricărei alte surse capabile să furnizeze informații genealogice (sau să le verifice) îl obligă pe cercetător să urmeze căi care pot părea stranii sau neașteptate. În textul de mai sus, autorul a adunat trei studii de caz, cu provocări metodologice. Partea cea mai veche a genealogiilor acestor trei familii poate fi luată în discuție doar urmând un reper infailibil, care poate conduce fără greș la concluzii solide: stăpânirea continuă a pământului. Astfel, familia *Albotă* (strămoșii familiei Flondor), a cărei genealogie neîntreruptă începe în primul sfert al secolului al XVI-lea (1520), câștigă aproximativ un secol și jumătate: un prim Albotă, trăitor în a doua jumătate a secolului al XIV-lea, a fost întemeietorul unui sat numit **Albotești** (în județul Bacău), a cărui stăpânire era reclamată, în 1639, de urmași foarte îndepărtați. Situația este aproape identică în cel de-al treilea caz: un boier trăitor în secolul al XIV-lea, al cărui nume este cunoscut (Neagoe Gănescul), a fost întemeietorul satului **Gănești** (azi în județul Iași), dar nu se poate dovedi cu documente continuitatea genealogică până la primii boieri *Gănescul*, atestați în primul sfert al secolului al XVI-lea (1517). Această descendență este totuși incontestabilă, dovedită de transmiterea patronimului și de stăpânirea satului, și confirmată de prezența documentului care-l menționează pe Neagoe Gănescul din veacul al XIV-lea între documentele Găneștilor din cel de-al XVI-lea. Boierii *Rotompan* (al doilea caz) sunt urmașii panului Stanislav Rotompan, membru al sfatului domnesc în 1387–1413; uneori, el împarte această calitate cu fiii săi, ale căror nume rămân necunoscute. Continuitatea genealogică – în ciuda absenței informațiilor directe – este probată de stăpânirea satului întemeiat de Stanislav Rotompan, **Rotompănești** (azi, Rotopănești, în județul Suceava) până în secolul al XVIII-lea. Pe de altă parte, numele urmașilor săi din secolele XV–XVI au fost recuperate scormonind istoria altor stăpâniri ale familiei Rotompan (devenită, mai târziu, *Rotopan*). Este de observat că, în toate cele trei cazuri, întemeietorul familiei a fost și

întemeietorul satului care i-a preluat numele, pus la plural pentru a semnala că domeniul aparținea urmașilor săi: Albotă → Albotești; Gănescul → Gănești; Rotompan → Roto(m)pănești.

O concluzie se impune: pentru a cunoaște mai bine începuturile genealogice ale familiilor boierești din Moldova, cercetătorul trebuie să rămână cât mai aproape de documente și de istoria pământului (stăpânirile purtătorilor respectivelor patronime).

FLORINA MANUELA CONSTANTIN, *Statutul juridic al robilor țigani reflectat de practica socială a secolului al XVII-lea (Țara Românească)/ Le statut juridique des tziganes reflété dans la pratique sociale du XVIIe siècle (Valachie)/The Juridical Status of the Romani Slaves Revealed Through Social Practices in 17th Century Wallachia*, p. 101-126

The present research aims at inquiring a topic central to the understanding of gipsy slavery in pre-modern Romanian society: the juridical status of the *romani* slaves. The article comprises two sections, each dedicated to one of the opposing juridical conditions ascribed to the *romani* slaves by the earliest Wallachian code of law (*Pravilniceasca Condică*, 1780). The first part, entitled *Slaves as mobile goods* or *Slaves as res*, looks at the 17th century social practices that reified gipsy slaves. The second part, entitled *Slaves as persons* or *Slaves as persona*, explores the sources that questioned their juridical status of mobile goods, considering the gipsy slaves persons and not merely property. The main contention is that in 17th century Wallachia the *romani* slaves had the hybrid juridical status of a reified person deprived of their specific rights (*alieni juris*).

Cercetarea de față țintește o temă, statutul juridic al robilor țigani din Țara Românească, importantă pentru înțelegerea robiei țiganilor, o realitate a societății românești premoderne, și un secol, al XVII-lea, având ca sursă practica socială reflectată de documentele interne. Demersul este structurat în două părți care analizează cele două calități juridice contradictorii atribuite de *Pravilniceasa Condică 1780* (primul cod de legi intern al Țării Românești) robilor țigani. Prima parte (Robii ca *lucruri de sineși mișcătoare/ bunuri mobile/ res*) urmărește în practica socială a veacului al XVII-lea ansamblul trăsăturilor juridice care-i definesc pe robii țigani ca bunuri. Cea de-a doua parte (Robii ca *obrazel/ persoane/ persona*) se concentrează asupra acelor elemente susceptibile de a susține caracterul de persoană al robilor, arătând limitele statutului juridic de bun. Am concluzionat arătând că statutul juridic al robilor țigani din Țara Românească are un caracter hibrid, fiind un complex de trăsături juridice în centrul cărora se află o persoană reificată, adică lipsită de cea mai mare parte din drepturile ei specifice (*alieni juris*).

PETRONEL ZAHARIUC, *Un raport inedit despre starea Bisericii Catolice din Moldova la 1693 / Un rapport inédit sur la situation d'Église Catholique en Moldavie au 1693 / An Unpublished Description from 1693 of the State of the Catholic Church in Moldavia*, p. 127-148

The political and religious turmoil of late seventeenth century Moldavia also affected the state of the Catholic Church within the country. Rome received frequent reports on the Moldavian Catholics from the high and low clergy, from missionaries or from travellers. Such a report, written in September 1693 in Vienna by the Trinitarian monk Mauro, was sent to the Sacred Congregation of Propaganda Fide. The report describes the activity of one of the most important members of the Catholic community in Iași, the Franciscan conventual Francesco Antonio Renzi. Mauro's account also includes the events from the last two years of Constantin Cantemir's reign, such as the murder of Costin brothers or the connexions with Habsburgs or with the Wallachian ruler, Constantin Brâncoveanu.

Frământările politice și religioase din Moldova ultimelor două decenii ale secolului al XVII-lea se oglindesc și în starea Bisericii Catolice din această țară, înfățișată în multe rapoarte trimise la Roma de ierarhii și de preoții catolici, de călugării misionari și de călătorii străini. Un asemenea raport, care aparține călugărului trinitarian Mauro, a fost întocmit la Viena, în septembrie 1693, și trimis Congregației de Propaganda Fide, unde se relatează despre unul dintre cei mai importanți membri ai comunității catolice din Iași, călugărul franciscan conventual Francesco Antonio Renzi, și despre alte întâmplări din ultimii doi ani de domnie ai lui Constantin Cantemir (uciderea fraților Costin, relațiile domnului cu Imperiul Habsburgic și cu Constantin Brâncoveanu etc.).

GHEORGHE LAZĂR, *Un logofăt din cancelaria lui Constantin Brâncoveanu: Constantin Coșescu. Contribuții documentare și genealogice / Un logothète de la chancellerie du prince Constantin Brâncoveanu: Constantin Coșescu. Contributions documentaires et généalogiques / A Scribe from Constantin Brâncoveanu's Chancery: Constantin Coșescu. A Documentary and Genealogical Contribution*, p. 149-180

The present study explores a less-researched topic in the Romanian scholarship: the families of scribes involved in the everyday activities of the Wallachian princely chancery. The article takes as a case study one of the most important scribes from Constantin Brâncoveanu's chancery, Constantin Coșescu. A genealogical investigation reveals that Constantin Coșescu was the son of a former chancery's scribe, Mihai Coșescu, who was active during Brâncoveanu's predecessor, Șerban Cantacuzino (1678-1688). The article assembles the extant primary sources, both edited and unedited, in a historical and genealogical dossier of this

important family of chancery's scribe. The most edifying sources are edited for the first time, *in extenso*, in the documentary appendix of the article. Based on these new sources, the history and genealogy of the Conțescu family can be traced back more accurately to the mid-seventeenth century. Due to their lucrative activity in Constantin Brâncoveanu's chancery, Constantin Conțescu, together with his two brothers, Grigorie and Pană, improved their social and economic status. Nonetheless, although the family bought some lands and climbed the social ladder, especially during the 18th century, it did not break into the ranks of the grand boyars.

În studiul de față, autorul analizează un aspect mai puțin abordat și totodată cercetat în istoriografia românească: acela al familiilor logofeților de cancelarie, care prin profesionalismul lor au fost angrenați în buna desfășurare a activității curente a acestei importante instituții centrale din Țara Românească. Din această perspectivă, în centrul demersului său autorul reconstituie din punct de vedere genealogic începuturile uneia dintre aceste familii, din rândul căreia a descins unul dintre cei mai importanți logofeți ai cancelariei domniei lui Constantin Brâncoveanu (1688-1714), Constantin Conțescu. Din informațiile oferite de documentele de epocă reiese că prezența lui în rândul acestei importante categorii profesionale se înscria într-o tradiție de familie, fiind descendentul unui alt logofăt, Mihai Conțescu, implicat la rândul său în activitatea cancelariei domnești în timpul domniei lui Șerban Cantacuzino (1678-1688). Astfel, pe baza informațiilor oferite de surse, edite sau inedite – unele dintre acestea fiind publicate *in extenso* în anexa documentară ce însoțește studiul –, autorul reconstituie și totodată elimină anumite confuzii în ceea ce privește istoricul și genealogia acestei importante familii de logofeți ai cancelariei domnești, ale cărei începuturi sigure pot fi plasate în ceea de-a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Grație îndelungatei activități desfășurate în cancelaria domnească de către Constantin logofăt, dar și de către cei doi frați ai săi – Grigorie și Pană –, dar și a achizițiilor funciare, familia Conțescu a reușit de-a lungul secolului al XVIII-lea să înregistreze un anumit progres atât în plan social, cât și economic, fără însă a reuși să pătrundă în rândul marilor familii de boieri.

MIHAI MÎRZA, *Jitnicerul Ștefan Bosie, un model de ascensiune socială în Moldova secolului al XVIII-lea / Le cellérier Ștefan Bosie, un modèle d'ascension sociale en Moldavie au XVIIIe siècle / The Cellarer Ștefan Bosie, an Exemplary Case of Social Climbing in 18th Century Moldavia*, p. 181-231

Ștefan Bosie, known by his honorary title as cellarer of the Moldavian court (*jitnicer*), was a small boyar who worked all his life in the chancery of the princely treasury, as scribe or chancellor. Descendant of a rather poor family of free peasants from the Vaslui county, but born under a lucky star, he spent his childhood at the royal court, where he learnt how to write princely charters. Ștefan Bosie's entrance to the court was probably due to the great treasurer Toader Palade, who guided him and made him his protégé. A turning point in his life was the marriage with Ilinca, the daughter of Sandu Toma, a highly influential and ambitious merchant

from Iași. The marriage gave Ștefan Bosie access to the merchant community from Iași, to which he became a part of and remained close to until the end of his life.

The cellarer Ștefan Bosie knew, as no other, to make a fortune out of profitable money-lending and the acquisition of non-depreciable assets, such as estates, shops, houses, vineyards, gipsy families, jewels. In two decades, he managed to amass a significant fortune for a small boyar. Accordingly, in order to enhance his social status, he built a monastic foundation, Saint Spiridon in Iași, where Constantin Racoviță was going to found the first Moldavian hospital, thus ensuring a new status to Ștefan Bosie's monastery.

Ștefan Bosie was married twice and had seven children. From his first wife, Sandu Toma's spawn, he had a daughter. He also had one boy and five daughters from his second wife, Ilinca, the offspring of Ioan Bujoreanul, a small boyar related to Sandu Toma. He married all his six daughters with small boyars or merchants. His male line died with his son, Ioan, who never got married and did not have any children. Nonetheless, his memory survived as his foundation in Iași became the first public hospital in Moldavia.

Cunoscut în posteritate ca jitnicer, Ștefan Bosie a fost un boiernaș care și-a desfășurat toată viața activitatea în cancelaria vistieriei domnești, ca diac sau logofăt. Fiul unui răzeș modest din ținutul Vasluiului, dar născut sub o stea norocoasă, ajunge de copil la curtea domnească unde învață meșteșugul scrierii actelor domnești. Prezența la curte o datorează, probabil, marelui vistiernic Toader Palade, sub îndrumarea căruia Ștefan Bosie s-a transformat dintr-un tânăr ambițios într-un om de încredere. Un moment important din viața sa l-a reprezentat mariajul cu Ilinca, fiica lui Sandu Toma, negustor cu ambiții boierești și cu influență în Iași. Această căsătorie l-a introdus în lumea negustorilor ieșeni, cu care a colaborat și de care s-a simțit aproape până la sfârșitul vieții.

Jitnicerul Ștefan Bosie a știut ca nimeni altul să facă avere, rulându-și banii în operațiuni cămătărești profitabile și în achiziția de bunuri cu valoare fixă: moșii, dughene, case, vii, sălașe de țigani, bijuterii. În felul acesta, în două decenii, a reușit să adune o avere însemnată pentru condiția lui de boier mărunt. După ce a adunat o brumă de avere și prestigiul social și-a dorit să devină ctitor și astfel s-a apucat de zidirea mănăstirii Sf. Spiridon din Iași, lăcaș de cult sub patronajul căruia Constantin Racoviță avea să înființeze primul așezământ spitalicesc din Moldova, dând o nouă semnificație ctitoriei lui Ștefan Bosie.

Din cele două căsătorii, jitnicerul a avut șapte copii, unul – o fată – cu fiica lui Sandu Toma și șase – cinci fete și un băiat – cu Ilinca, fiica lui Ioan Bujoreanul, boier mărunt rudă cu socrul dintâi. Toate cele șase fete au fost măritate cu boieri mărunți sau negustori. Neamul lui Ștefan Bosie *per masculos* s-a stins, pentru că fiul său, Ioan, nu s-a căsătorit și nici nu a avut copii, însă amintirea acestuia dăinuie grație ctitoriei sale din Iași, devenită adăpostul celui dintâi spital din Moldova.

ALEXANDRU PÎNZAR, *Țara Șipenițului și Podolia apuseană în 1395 / Le pays de Szepenik et la Podolie occidentale dans 1395 / The Szepeniker Land and Western Podolia in 1395*, p. 233-246

The analysis of all the sources on Moldavia's history during its first two centuries enabled the author to advance, not long ago, a new possible 'script' regarding the evolution of the northern border of the newly emerged polity. This 'scenario' assumes that the first change of the border's original alignment (established in the mid 14th century as the demarcation line between the lands of the Hungarian king, east of the Carpathians, and those of the Polish king and the Lithuanian dukes) took place in 1395. In that precise year the Szepeniker Land, split away from Podolia, from where Fedir Koriatovych was expelled, was probably pledged to Stephen I of Moldavia by the Polish king for a part of the debt dating from 1388. The final transfer of the land north of the Pruth river probably took place in 1411, when Alexander the Good of Moldavia received the full lordship over the Szepeniker Land from the same Polish king, Władysław II Jagiełło. A thorough analysis of the circumstances surrounding the way Podolia passed from one master to another at the end of the 14th century brings in new arguments in support of this 'scenario'. Extant testimonies suggest that the Polish king, in the larger context of his complex patrimonial and financial agreements with his cousin, duke Vytautas, had the opportunity to split away the Szepeniker Land from Podolia, which he then used to settle his debt with the Moldavian rulers.

Analiza tuturor izvoarelor cu privire la istoria Moldovei în veacurile XIV–XVI a avut drept rezultat elaborarea recentă de autor a unui nou „scenariu” posibil în chestiunea evoluției hotarului de nord al țării extracarpatică în primele veacuri de existență a ei. Conform acestuia, prima ajustare a aliniamentului original al hotarului de nord al Moldovei, stabilit la mijlocul veacului al XIV-lea ca graniță între pământurile din exteriorul arcului carpatic stăpânite de regele Ungariei și cele rusești, aflate în posesia lui Cazimir cel Mare și a cnejilor lituanieni, a avut loc în 1395. Atunci, Țara Șipenițului, desprinsă din Podolia, din care tocmai fusese alungat Feodor Koriatovici, ar fi fost dată în posesie lui Ștefan I, probabil ca nouă garanție pentru o parte din banii împrumutați în 1388 de Petru I regelui Vladislav Jagiełło. Hotarul Moldovei ar fi fost mutat *de facto* pe Nistru și Colacin în 1395, însă acest lucru pare să fi fost consfințit *de jure* de-abia în 1411, atunci când, cel mai probabil, Alexandru cel Bun a primit de la regele Poloniei *dominium*-ul asupra Țării Șipenițului. Investigarea mai atentă, pe baza izvoarelor, a circumstanțelor în care Podolia și-a schimbat stăpânii la sfârșitul veacului al XIV-lea aduce noi argumente în sprijinul acestei ipoteze. Mărturiile păstrate sugerează că, în cadrul creat de complexe înțelegeri financiar-patrimoniale privind Podolia între Vladislav Jagiełło și vărul său, Vitold, regele a putut profita de situație pentru a regla conturile și cu domnii de la Suceava, Ștefan I și Alexandru cel Bun, folosind pentru aceasta micul teritoriu de la nord de Prut, pe care l-a desprins din pământurile lituaniene de la Nistrul mijlociu.

OVIDIU CRISTEA, *Între Cruciadă și Imperiul Otoman. Relațiile diplomatice ale lui Ștefan cel Mare cu Imperiul Otoman în anii 1475-1476 / Entre Croisade et l'Empire Ottoman. Relations diplomatiques du prince Etienne le Grand avec l'Empire Ottoman dans les années 1475-1476 / Between Crusade and the Ottoman Empire. Stephen the Great's Negotiations with the Sultan in 1475-1476*, p. 247-258

The reign of Stephen the Great of Moldavia (1457-1504), namely his relations with foreign powers, remains a topic of interest for the Romanian historiography. In the last years the interest was renewed due new documents from the Italian archives and by new perspectives on old published documents. The paper aims to discuss the relations between the Ottoman Empire and Moldavia in 1475-1476 years of open and violent conflict between the two realms. The traditional view was that once the war started the political ties between the empire and its vassal state were severed. There are, however, two sources which share a different perspective speaking about diplomatic contacts between Stephen the Great and Mehmed II in the aftermath of the battle of Vaslui and in the following year: the Polish chronicle of Jan Dlugosz and a letter written by a Genoese of Pera, Antonio Bonfilio. The analysis of two documents shows that the information provided are reliable and that after the battle of Vaslui (10 January 1475) Stephen's diplomacy pursued in parallel to different and antagonist goals. On one hand he tried to gain military support for the war against the infidel while on the other he aimed to appease the sultan's anger. Only after the treaty with the Kingdom of Hungary, when the requested military support became certain, Stephen the Great ceased abruptly the diplomatic contacts with the Ottomans.

Domnia lui Ștefan cel Mare și, mai ales, politica sa externă au deja o bogată bibliografie. În ciuda acestui fapt, în ultimii ani subiectul a fost reluat grație unor noi documente inedite din arhivele italiene și a unor noi abordări a unor izvoare publicate cu mult timp în urmă. Textul de față și-a propus reluarea discuției despre raporturile cu Imperiul Otoman în anii 1475-1476. În mod tradițional istoricii s-au concentrat pe derularea conflictului izbucnit în 1473 considerându-se implicit că orice contact diplomatic a fost suspendat până în perioada premergătoare semnării păcii de la sfârșitul domniei lui Mehmed al II-lea. Există, totuși, două surse care sugerează un alt scenariu: cronica polonă a lui Jan Dlugosz, respectiv o scrisoare a unui genovez din Pera, Antonio Bonfilio. Potrivit acestor mărturii după victoria domnului Moldovei asupra unei oștiri otomane la Vaslui (10 ianuarie 1475), Ștefan cel Mare a derulat acțiuni diplomatice a căror scopuri par contradictorii. A încercat, pe de o parte, să obțină sprijin pentru continuarea războiului cu turcii, în timp ce, pe de altă parte, a încercat să domolească furia sultanului. Tratatările au fost suspendate numai după ce Ștefan a fost sigur că va primi ajutor din partea regelui Ungariei și după ce a devenit evident că sultanul nu era dispus la concesiile față de Moldova.

SNEZHANA RAKOVA, *The Venetian Merchant. Regulations, Family Networks and Commerce in the Levant (15th-16th C.) / Le marchand vénitien. Réglementations, réseaux familiaux et commerce dans le Levant (XVe-XVIe siècles)*, p. 259-293

Cet article traite de certains aspects importants du commerce levantin de Venise au premier siècle après la conquête de Constantinople. On commence par examiner les réglementations commerciale contenues dans les privilèges accordés par les sultans ottomans en faveur de la Venise, notamment les capitulations des sultans Mehmed II, Selim et Suleyman (datant de 1454, 1478, 1513, etc.). L'auteur met aussi en lumière les activités des marchands vénitiens à Constantinople et dans le Levant et la manière dont ils organisent leur commerce. On met en évidence particulièrement la nécessité de contacts étroits avec les autorités ottomanes, comme les vizirs et d'autres dignitaires. L'auteur refait en détails les réseaux commerciaux et d'espionnage de certains remarquables représentants de l'aristocratie vénitienne, tels que Marco Bembo, plusieurs générations de la famille Gritti, Giovanni Dario et le drogman Yonus Bey. L'auteur présente brièvement les différents produits que Venise vend aux marchés orientaux, y compris les articles de luxe, en particulier l'abondance et la variété des étoffes et d'autres produits, tels que la cire, les savons, etc. Les différents types de produits, ainsi que les frais et d'autres obligations pour les commerçants payables à Constantinople, sont commentés en marge du tarif de 1482 des marchandises, imprimé à Venise, une source récemment découverte, analysée et éditée par Alessio Sopraca.

Articolul de față discută câteva dintre cele mai importante aspecte ale comerțului venețiano-levantin în primul secol după cucerirea Constantinopolului. În primul rând sunt analizate reglementările comerciale cuprinse în privilegiile acordate de sultanii otomani Veneției, anume capitulațiile lui Mehmed II, Selim și Suleyman (datând din 1454, 1478, 1513, etc.). În al doilea rând autoarea investighează activitatea negustorilor venețieni în Constantinopol și în Levant, precum și modul în care își organizau comerțul. Nevoia unor contacte strânse cu autoritățile otomane, precum vizirul sau alți dregători, este subliniată cu precădere. Articolul reconstruiește în detaliu rețelele comerciale și de spioni din veacul al XV-lea ale unor reprezentanți remarcabili ai aristocrației venețiene, precum Marco Bembo, membrii ai mai multor generații ai familiei Gritti, Giovanni Dario sau dragomanul Yonus Bey. Autoarea inventariază succint principalele bunuri pe care Veneția le desfăcea pe piața orientală, inclusiv mărfuri de lux, stofe diverse, dar și alte bunuri de valoare, precum ceara sau săpunul. Diferite tipuri de mărfuri, precum și vămile și alte taxe pe care negustorii trebuiau să le achite în Constantinopol, sunt discutate pe baza *Tarifului Mărfurilor* tipărit la Veneția în 1482, o sursă descoperită recent, analizată și editată de Alessio Sopraca.

MARIA MAGDALENA SZÉKELY, *Moldova în război (secolele al XV-lea – al XVII-lea). Discurs politic și receptare publică / La Moldavie en guerre (XVe-XVIIe siècles). Discours politique et réception publique / Moldavia at War (15th-17th centuries). Political Discourse and Public Impact*, p. 295-316

L'étude examine les mentions concernant les guerres de Moldavie insérées dans des chartes princières émises entre le XVe et le XVIIe siècle. Ces fragments d'aspect narratif ont eu, à partir du moment où ils ont été écrits, un caractère immuable. Ils devaient rester intangibles, comme tout le formulaire du document, et durer aussi longtemps que la charte elle-même. Ce qui leur est commun c'est l'absence des références chronologiques précises. Certains des faits relatés deviennent eux-mêmes des jalons pour une chronologie relative. L'imprécision temporelle extrait les événements de la chronologie objective, quantitative, chiffrée et les introduit dans un temps subjectif, qualitatif et malléable. L'enjeu n'était pas la datation exacte des faits, mais la reconstitution des circonstances. Pour les bénéficiaires des actes, ce n'étaient pas les événements eux-mêmes qui étaient importants, mais leurs conséquences juridiques. Les détails sans caractère analytique évident qui se faufilent dans les formules établies du canon diplomatique sont apparemment mineurs, mais ils sont indispensables pour identifier les lieux, les monastères et les familles touchées par une invasion ou par une lutte, pour établir l'itinéraire d'une armée, pour détecter les participants à des événements militaires et adjacents, ou pour reconstruire une campagne non seulement du point de vue des techniques et tactiques militaires, mais aussi du point de vue de la vie des personnes qui y participent directement. Les indications de nature historique contenus dans des chartes sont une sorte de déclaration par laquelle les souverains voulaient montrer que les élus sont eux-mêmes et non leurs adversaires, qu'ils jouissent de la protection de Dieu, qu'ils sont les sauveurs du pays et des sujets, en bref, que la volonté divine se manifeste par eux. Conscients de l'impact de l'événement sur la communauté, ils se présentaient comme ayant participé et même joué un rôle décisif dans son développement. Les chartes n'étaient pas seulement des documents juridiques, mais aussi des outils de communication. Les informations qu'elles contenaient, lues dans certaines circonstances, devenaient des nouvelles. Ainsi, l'opinion de l'émetteur sur des événements et des personnes se répandait et cette opinion devenait officielle. Si on admet que les diverses références aux événements militaires étaient basées sur des brouillons dictés par des princes, les chartes qui les contiennent deviennent des sources importantes pour la découverte du discours du pouvoir. Par l'intermédiaire de ces notes, une bonne renommée (*bona fama*) était construite et cultivée pour leurs émetteurs et leurs partisans, tandis que pour les adversaires – une mauvaise réputation (*mala fama*), dont le but évident était de les discréditer et neutraliser pour toujours, la diffamation ayant un caractère irréversible. Puisque l'autorité de tout souverain reposait sur la réputation, il était normal que les actes émanant de lui aient un rôle de propagande. Dans un monde où tout était soumis à l'appréciation des contemporains, la mémoire historique était utilisée en faveur d'un prince ou d'un autre, pas au service de la propagande de la guerre, mais pour construire une image délibérément positive du pouvoir princier. Un acte officiel enregistrait un souvenir, qui se transformait en tradition historique et celle-ci, à son tour, en histoire. Pour cette raison, les chartes moldaves dans lesquelles sont mentionnés des événements militaires (guerres ou complots des boyards militairement solutionnés) doivent être considérées comme dépositaires de la mémoire historique et génératrices de conscience historique.

Studiul analizează mențiunile despre războaiele prin care a trecut Moldova, cuprinse în actele cu destinație internă, emise de cancelarie în secolele al XV-lea – al XVII-lea. Aceste fragmente cu aspect narativ au avut, încă din momentul înregistrării lor în scris, un caracter imuabil. Ele trebuiau să rămână intangibile, la fel ca întregul formular al documentului, și să dureze tot atât cât actul în sine. Ceea ce le unește între ele este lipsa unor repere cronologice exacte. Unele dintre faptele relatate devin ele însele jaloane ale unei cronologii relative. Imprecizia temporală scoate evenimentele din cronologia obiectivă, cantitativă, exprimată în cifre, și le introduce într-un timp subiectiv, calitativ și maleabil. Scopul urmărit era nu datarea exactă a unor fapte, ci reconstituirea unor circumstanțe. Pentru beneficiarii actelor nu evenimentele propriu-zise aveau însemnătate, ci consecințele lor juridice. Detaliile fără un caracter analitic vădit, care se strecoară printre formulele consacrate ale canonului diplomatic, sunt aparent minore, însă indispensabile pentru identificarea locurilor, a așezămintelor și familiilor afectate de o invazie sau de o luptă, pentru stabilirea itinerariului urmat de o oaste, pentru depistarea participanților la evenimente militare și adiacente acestora, sau pentru reconstituirea unei campanii nu doar din perspectiva tehnicilor și tacticilor militare, ci și a vieții oamenilor direct implicați în ea. Indicațiile de natură istorică din actele cu destinație internă sunt un soi de declarații prin care domnii voiau să arate că ei – și nu adversarii lor din război – erau aleșii, că ei se bucurau de protecția lui Dumnezeu, că ei erau salvatorii țării și ai supușilor încredințați lor, pe scurt, că prin ei se manifesta voința divină. Conștienți de impactul evenimentului asupra comunității, ei se prezentau ca luând parte la acesta, ba chiar îndeplinind un rol decisiv în desfășurarea lui. Documentele nu erau simple înscrisuri cu valoare juridică, ci și instrumente de comunicare. Informațiile pe care le conțineau, citite în anumite împrejurări, deveneau știri. Se răspândea astfel opinia emitentului despre evenimente și persoane, iar această opinie devenea oficială. Dacă admitem că diversele referințe la evenimente militare au avut ca nucleu formulări aparținând domnilor, atunci documentele care le conțin devin surse importante pentru cercetarea discursului puterii. Prin intermediul notelor despre războaie introduse în documente, emitentului și susținătorilor săi li se construia și li se cultiva o faimă bună (*bona fama*), iar adversarilor – o reputație proastă (*mala fama*), cu scopul vădit de a-i discredita și neutraliza pentru totdeauna, defăimarea având un caracter ireversibil. Cum autoritatea oricărui conducător se sprijinea pe reputație, era normal ca actele care emanau de la acesta să aibă un rol propagandistic. Într-o lume în care totul era supus aprecierii contemporanilor, memoria istorică era folosită în favoarea unui domn sau a altuia, dar nu pentru a face propagandă de război, ci pentru a construi o imagine deliberat pozitivă a puterii domnești. Un act oficial consemna o amintire care se transforma în tradiție istorică, iar aceasta, la rândul ei, în istorie propriu-zisă. Din acest motiv, documentele moldovenești cu destinație internă în care sunt menționate evenimente militare (războaie sau comploturi boierești rezolvate pe calea armelor) trebuie privite și ca depozitare ale memoriei istorice și generatoare de conștiință istorică.

MARIAN COMAN, *Memoria războiului în documentele de cancelarie ale Țării Românești. Hrisoavele Goleștilor / La mémoire de la guerre reflétée dans les documents de la chancellerie de la Valachie. Les privilèges des boyards Goleșcu / The Memory of War in the Wallachian Chancery. The Charters for the Golești Boyars*, p. 317-352

This article aims to investigate how the memory of war was shaped by the Wallachian chancery in the sixteenth century. It takes a comparative approach, by looking at the historical memory of war in chancery charters, in chronicles and in stone funeral inscriptions. The article mainly focuses on the most spectacular war descriptions in the sixteenth century Wallachian charters, those of the battles from Fântâna Țiganului (1538?) and Jiliștea (1574) in several charters given to the Golești boyars. The article is structured in four sections: (1) *Historical memory. Chronicles and compositions like chroniclers*; (2) *Donative memory. The shedding of blood and the land grants*; (3) *Genealogical memory. The cartulary of the Vieroș monastery and the Golești boyars*; (4) *Charters, chroniclers and songs*. The main contention of the article is that the Golești boyars' heroic deeds thoroughly described in the charters preserved in a mid-18th century cartulary of the Vieroș monastery are late interpolations. The monks and a descendent of the 16th century boyars fabricated the charters for material and symbolic gains. The cartulary scribe used the oral traditions of the past in order to substantiate the historical context of the charters he rewrote. It is my suggestion that the genealogical memory of war was transmitted through oral epic songs.

Articolul de față are drept subiect construcția memoriei războiului în cancelaria Țării Românești în veacul al XVI-lea. Metoda folosită este una comparativă, articolul urmărind felul în care războiul a fost rememorat în hrisoave de cancelarie, în cronici și în inscripțiile de pe lespezile funerare. În centrul analizei sunt plasate cele mai spectaculoase descrieri ale unor înfruntări militare din hrisoavele muntenești din veacul al XVI-lea, cele privitoare la luptele de la Fântâna Țiganului (1538?) și de la Jiliștea (1574), așa cum apar în mai multe dani acordate boierilor Golești. Articolul este structurat în patru părți: (1) *Memoria istorică. Cronici și „file de cronică”*; (2) *Memoria donativă. Vărsarea de sânge și moșiile de răsplată*; (3) *Memoria genealogică. Condica de la Vieroș și hrisoavele Goleștilor*; (4) *Hrisoave, cronici și cântece*. Teza centrală a articolului este că faptele eroice ale boierilor Golești descrise pe larg în hrisoavele păstrate în condica mănăstirii Vieroș de la mijlocul veacului al XVIII-lea sunt de fapt interpolări târzii. Călugării de la Vieroș și un descendent al Goleștilor, Radu Goleșcu, au fabricat hrisoavele pentru a obține beneficii materiale și simbolice. Condicarul de la Vieroș a folosit tradiții istorice pentru a reconstrui contextul și conținutul hrisoavelor pe care le-a compus. Articolul se încheie cu ipoteza transmiterii memoriei genealogice a războiului prin cântece epice.

MARIANA LAZĂR, „*Domn biruitor - domn oblăduitor*”. *Considerații asupra gândirii și acțiunii politice a lui Șerban Cantacuzino / „Prince victorieux – prince protecteur”*. *Considérations sur l'idéologie et l'action politique du prince Etienne Cantacuzène / „Victorious Prince – Reigning Prince”*. *An Analysis of Șerban Cantacuzino's Political Thought and Action*, p. 353-380

As this year marks the 330 commemoration of Șerban Cantacuzino's death (on the 29th of October 1688), it seems appropriate to remember his fascinating personality. Șerban Cantacuzino successfully managed to restore peacetime in Wallachia after more than two decades of political turmoil. He ruled Wallachia for a decade, from 1678 to 1688, in a rather problematic regional context. Despite the Ottoman dignitaries' ever increasing demands, he ensured a better government of Wallachia. An educated prince, an offspring of the family that housed the most impressive library in the region, Șerban Cantacuzino advocated the use of Romanian in church services and financed the printing of Romanian translations of the most important religious books: the Gospels (1682), the Acts of the Apostles (1683) and the Bible (1688). He laid the foundations of the Greek education, later developed in the Princely Academy of Bucharest. He founded, restored and made donations to many monastic foundations, mostly to the Cotroceni monastery where he was laid to rest. Due to his aesthetic tastes, a new artistic style that merged Byzantine, Oriental, Renaissance and Baroque elements, was diffused through Wallachia. This style was to define Romanian art and architecture for more than a century. Șerban Cantacuzino's rule provided the groundwork for the long reign that was to follow, that of Constantin Brâncoveanu, his nephew.

În contextul împlinirii a 330 de ani de la finalul domniei lui Șerban Cantacuzino, prin încetarea lui din viață (29 octombrie 1688), ni se pare îndreptățită evocarea personalității sale, care a fost una deosebită. În primul rând, a reușit să impună stabilitatea internă, după mai bine de douăzeci de ani de tulburări politice, conducând timp de un deceniu destinele Țării Românești (1678-1688), într-un context extern dificil. A încercat să asigure țării o bună guvernare, în condițiile în care a fost nevoit să îndeplinească solicitările tot mai mari ale dregătorilor Înaltei Porți. Principe cultivat, reprezentant al unei familii care deținea una dintre cele mai importante biblioteci din spațiul românesc, Șerban Cantacuzino a susținut introducerea limbii române în cult, prin finanțarea tipăririi în limba țării a principalelor cărți religioase, Evanghelia (1682), Apostolul (1683) și Biblia (1688), pe care le-a dăruit tuturor bisericilor. A pus bazele învățământului în limba greacă, din care s-a dezvoltat Academia domnească. S-a afirmat ca un susținător al Bisericii, a ctitorit, renovat sau a făcut donații multor mănăstiri, principala fiind mănăstirea Cotroceni, care i-a devenit și loc de veșnică odihnă. Prin opțiunile estetice, ale sale și ale familiei, a promovat în societatea românească un nou stil, o sinteză armonioasă de elemente artistice de inspirație bizantină, orientală, renescentistă și barocă, care va defini arta și arhitectura românească mai bine de un secol. Prin Șerban Cantacuzino, politica și realizările lui, a creat premisele pentru lunga domnie a urmașului său, nepotul Constantin Brâncoveanu.

ALEXANDRU ELIAN, *Problema legăturilor Bisericii moldovenești cu Ohrida. Tradiția despre autocefalia bisericii moldovene / Le problème des relations entre l'Eglise de la Moldavie et le patriarcat d'Ohrid. La tradition sur l'autocéphalie de l'Eglise moldave / The Controversy on the Relations between the Moldavian Church and the Archbishopric of Ohrid. The Tradition of the Moldavian Autocephaly*, p. 381-424

The present study, based on two papers given by Alexandru Elian in 1946, has an intricate history of its own. Known only by hearsay, which has only *helped its legend grow*, this study is now published for the first time due to the efforts made by Nicolae Șerban Tanașoca and Vasile Muntean. The two-fold article scrutinises the 18th century tradition concerning the beginnings of the autocephaly of the Moldavian Church, as written down by the archbishop Gheorghie in 1723 (Ms. Rom. 22 from the Neamț monastery). The first part refutes systematically the criticism of Ioan Bogdan and Mihail Lascaris with regard to the authenticity of the correspondence between Stephan of Moldavia and Dorotei, archbishop of Ohrid in mid-15th century. Accordingly, Elian argues that the Moldavian Churches detached from the Constantinople patriarchy after the council of Florence and moved towards the archbishopric of Ohrid. The second part of the article, which unfortunately remained unfinished, examines the late traditions concerning the relations of the early Moldavian Church with the Constantinople patriarchy, such as the so-called Chilia meeting between Alexander of Moldavia and the emperor *John VIII Palaiologos*. *Alexandru Elian's study analyses how the historical traditions of the Moldavian Church were shaped by political and ecclesiastical interests in the 17th and 18th centuries.*

Studiul de față, care a făcut inițial obiectul a două comunicări prezentate de Alexandru Elian în anul 1946, are o istorie îndelungată. Cunoscut multă vreme doar din auzite, ceea ce a contribuit la apariția unei adevărate legende în jurul său, studiu este publicat acum pentru prima dată ca urmare a eforturilor făcute de Nicolae Șerban Tanașoca și de Vasile Muntean. Cele două părți ale articolului investighează tradiția din veacul al XVIII-lea privind începuturile autocefaliei bisericii Moldovei, așa cum a fost consemnată de arhiepiscopul Gheorghie în 1723 (Ms. Rom. 22 de la mănăstirea Neamț). Prima parte a studiului respinge punct cu punct critica adusă de Ioan Bogdan și de Mihail Lascaris autenticității corespondenței de la mijlocul veacului al XV-lea dintre Ștefan cel Mare și Dorotei, arhiepiscopul Ohridei. Alexandru Elian susține că, după conciliu de la Florența, biserica Moldovei s-a desprins de patriarhia de Constantinopol și s-a îndreptat spre arhiepiscopia de Ohrida. Cea de-a doua parte a studiului, rămasă din păcate neterminată, investighează tradițiile târzii privitoare la începuturile legăturilor bisericii moldovenești cu patriarhia constantinopolitană, precum așa-zisa întâlnire de la Chilia dintre Alexandru cel Bun și Ioan al VIII-lea Paleologul. Studiul lui Alexandru Elian analizează felul în care tradițiile istorice privind biserica Moldovei au fost influențate de interesele politice și ecleziastice din veacurile XVII și XVIII.